

NÉPESSÉG, NÉPESEDÉS

BEVEZETÉS A SZOCIOLÓGIÁBA

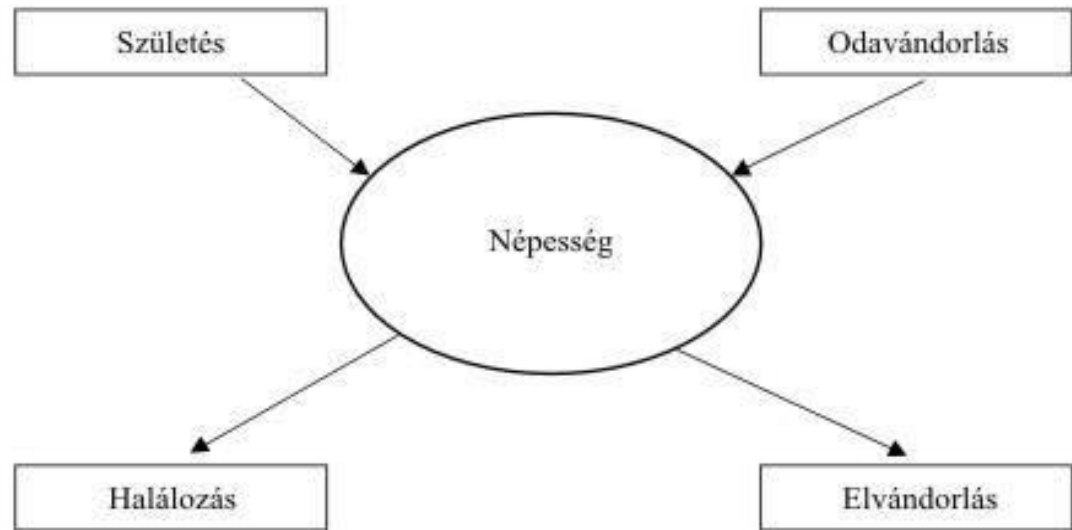
WJLF

PECZE MARIANN

NÉPESEDÉSI FOLYAMATOK

A népességváltozás sémája

Polónyi István:

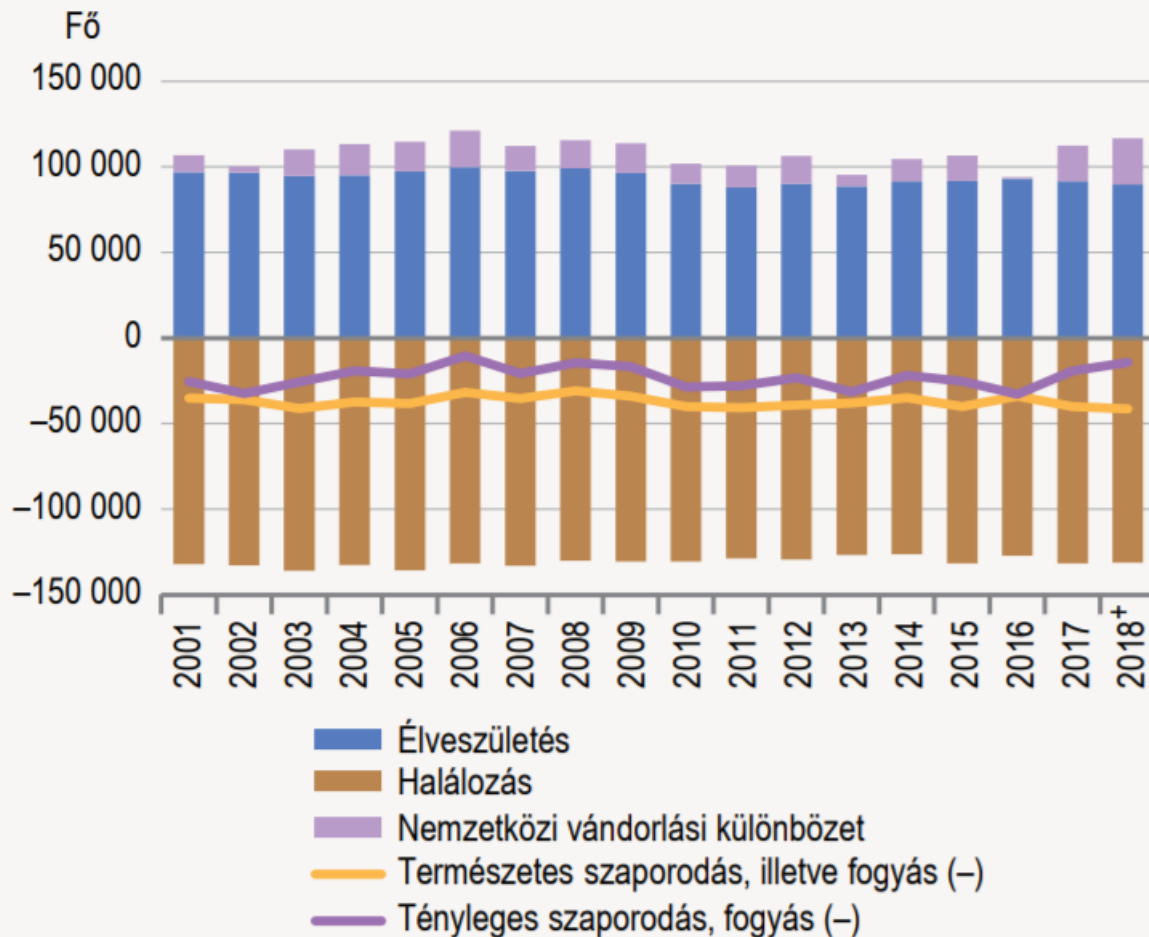
Az oktatás gazdaságtana Osiris 2002.

<http://www.hik.hu/tankonyvtar/site/books/b105/ch03s01s04.html>

- **Természetes népesség** (akik az adott területen születtek és még nem haltak meg)
- **Tényleges népesség** (előbbi mellett a kivándorlások és bevándorlások egyenlegével korrigált népességszám)

Magyarországon a természetes fogyás miatti népességcsökkenést az elmúlt két, két és fél évtizedben mérsékelte a pozitív nemzetközi vándorlási egyenleg. Az elmúlt évtizedben a bevándorlási többlet azonban a természetes fogyásnak csak kevesebb mint felét tudta pótolni.

A népesség szám változását befolyásoló tényezők

+ Előzetes, részben becsült adatok.

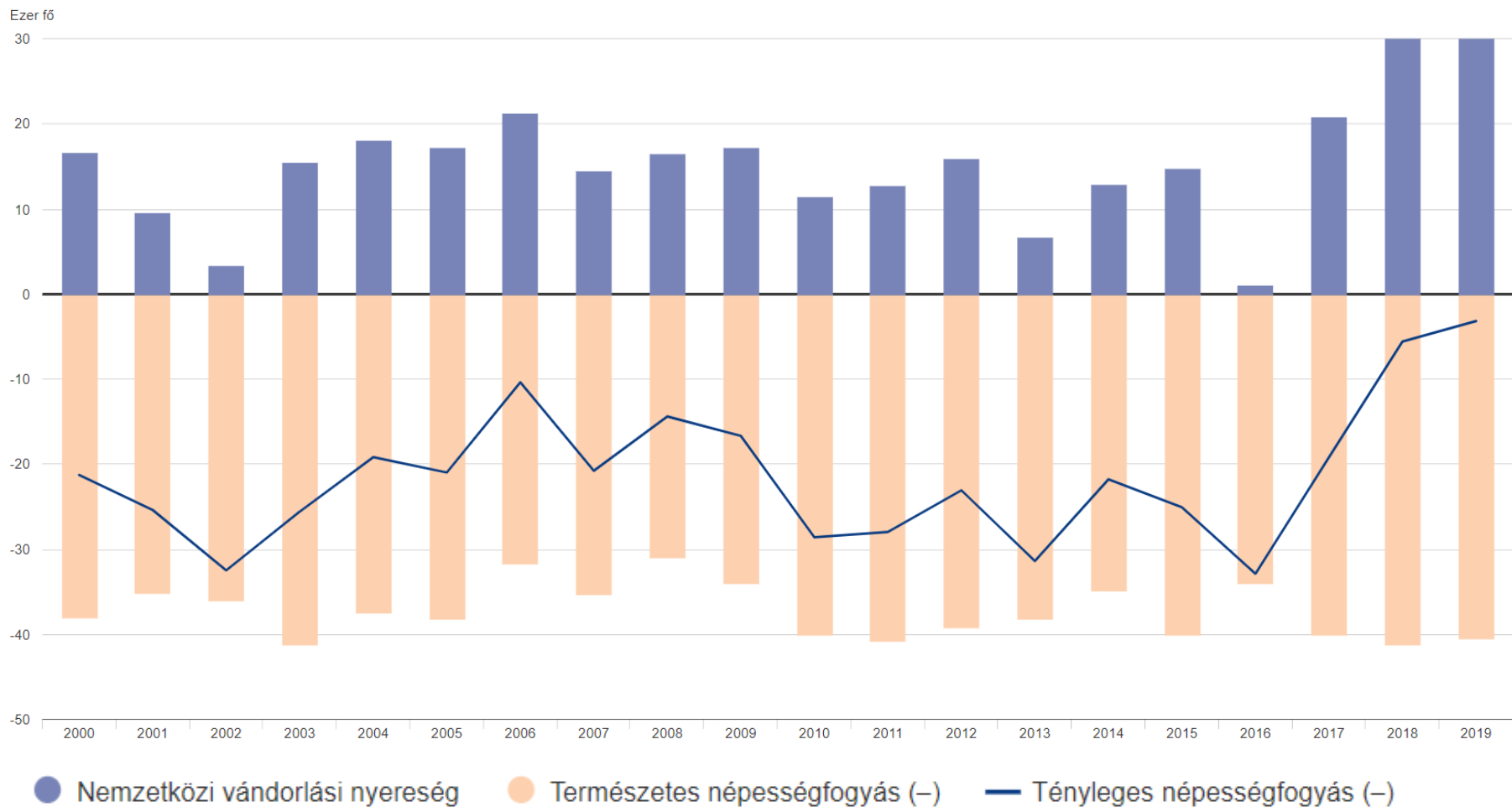
2019. január 1-jén az ország népességének lélekszáma 9 millió 764 ezer fő volt, 14,3 ezerrel kevesebb, mint egy évvel korábban.

2018-ban 89 800 gyermek született és 131 100 lakos hunyt el. A természetes fogyás 41 300 főt tett ki

A születésszám csökkenése ellenére a teljes termékenységi arányszám 1,49-os értéke változatlan maradt

A nemzetközi vándorlás pozitív egyenlege az előző évhez képest kedvezőbben alakult és ez mérsékelni tudta a természetes fogyásból eredő népességcsökkenés mértékét. A népesség tényleges fogyása 14,3 ezer fő volt, közel 25%-kal alacsonyabb, mint egy évvel korábban.

A népességszámot alakító tényezők

ALAPFOGALMAK

GRAUNT, John és **MALTHUS**, Robert

Demográfia (demosz = népesség , grafia = leírás)

A népességszámmal és a népesedési folyamatokkal foglalkozó tudomány **GRAUNT**, **MALTHUS**

a népesség számának változásával,

a népesedési folyamattal (születés, halálozás, természetes fogyás, növekedés),

a népesség

térbeli elhelyezkedésével (népsűrűség),

mozgásaival (migráció),

összetételével (korok, nemek) foglalkozik

John Graunt (1620–1678)

Natural and Political OBSERVATIONS

Mentioned in a following INDEX,
and made upon the
Bills of Mortality.

BY
Capt. JOHN GRAUNT,
Fellow of the Royal Society.

With reference to the Government, Religion, Trade, Growth, Air, Diseases, and the several Charges of the said CITY.

— *Non, non ut miseris Turba, laboris,
Contentus passis Lectoribus.* —

The Fifth Edition, much Enlarged.

LONDON,

Printed by John Murrays, Printer to the
Royal Society, at the Sign of the Bull in St. Paul's
Church-yard. MDCLXXVI,

- Londoni mortalitási statisztika összeállítása hetenkénti bontásban
- születések és halálozások
- korai pestis elrejelzést akartak
- London népességének megkétszereződését 64 évre becsülte.

A general Bill for this present year, ending the 19 of December 1665, according to the Report made to the KINGS most Excellent Majesty. By the Company of Parish Clerks of London, &c.

Parishes	Buried	Parishes	Buried	Parishes	Buried	Parishes	Buried
S' Albans Woodstreet	100	S' Clements Eastcheap	18	S' Margaret Mofes	15	S' Michael Cornhill	104
S' Allhallows Barkin	114	S' Dunns Backchurch	25	S' Margaret Newfish	114	S' Michael Crook-lane	120
S' Allhallows Breadst	15	S' Dunns East	165	S' Margaret Pastons	39	S' Michael Quench	130
S' Allhallows Gt. St. Dunns	41	S' Edmund Lombard	29	S' Mary Abchurch	29	S' Michael Quoyn	131
S' Allhallows Hounds	10	S' Elibonough	195	S' Mary Aldermanbury	151	S' Michael Royll	131
S' Allhallows Luffe	119	S' Fins	104	S' Mary Aldemay	105	S' Michael Woodstreet	113
S' Allhallows Lombard	100	S' Gilt	141	S' Mary le Bow	64	S' Mildred Breadstreet	100
S' Allhallows Staining	185	S' Gabriel Foe church	19	S' Mary Bowsh	53	S' Mildred Pauling	36
S' Allhallows the Wall	100	S' George Southwark	41	S' Mary Colwell	17	S' Nicholas Acon	46
S' Allhallows	174	S' Gregory by Pauls	176	S' Mary Hill	29	S' Nicholas Colewells	101
S' Andrew Hubbard	71	S' Helton	108	S' Mary Mouthaw	50	S' Nicholas Olney	115
S' Andrew Vnderhill	174	S' James Duke place	161	S' Mary Sunneset	34	S' Olaves Handstreet	160
S' Andrew Wender	178	S' James Giltchurch	180	S' Mary Tapping	27	S' Olaves Jewry	112
S' Aune Aldersgate	183	S' John Baptill	135	S' Mary Woodchurch	61	S' Olaves Silverstreet	100
S' Anne Blacke Friars	467	S' John Buzantill	8	S' Mary Woodwich	74	S' Olaves Sepentree	10
S' Anthonie Parith	15	S' John Zacharie	85	S' Martin Ironmonger	11	S' Olaves Gilt	15
S' Anthonie Parith	41	S' Katharine Coleman	129	S' Martin Ludgate	106	S' Olaves Gilt	116
S' Barthol. Exchange	71	S' Katharine Creech	135	S' Martin Orgate	110	S' Peters Paul Wharf	116
S' Bennet Spass	117	S' Lawrence Jewry	94	S' Martin Ourswale	60	S' Peters Lane	79
S' Bennet Gracechurch	81	S' Lawrence Poultry	417	S' Martin Vintners	417	S' Stevens Coleman	60
S' Bennet Pauls Wharf	153	S' Leonard Eastcheap	41	S' Matthew Fildes	24	S' Stevens Whitecole	47
S' Bennet Sherehop	11	S' Leonard Poffertine	115	S' Matthias Ald Street	44	S' Swinburn	91
S' Bonthill Burgage	10	S' Magnus Parith	100	S' Medard Giltchurch	126	S' Thomas Acolle	63
S' Chrift Church	853	S' Margaret Leabury	100	S' Michael Baltham	153	S' Trinitie Parith	115
S' Chriftophts	100						

buried the 16 Parishes within the walls — 41551 whereof of the Plague — 28885
buried the 16 Parishes without the walls — 15107 whereof of the Plague — 9887

Parishes	Buried	Parishes	Buried	Parishes	Buried	Parishes	Buried
S' Andrew Holborne	1918	S' Dunstons Well	1028	S' Savours Southwark	41	S' Sepulchres Parith	109
S' Bartholomew Green	491	S' George Southwark	161	S' Sepulchres Parith	109	S' Sepulchres Parith	109
S' Bartholomew Little	93	S' Giles Cripplegate	100	S' Sepulchres Parith	109	S' Sepulchres Parith	109
S' Botolph	111	S' Olaves Southwark	178	S' Trinity Moor	168	S' Trinity Moor	168

buried the 16 Parishes within the walls — 41551 whereof of the Plague — 28885
buried the 16 Parishes without the walls — 15107 whereof of the Plague — 9887

The Total of all the Christnings — 9967
The Total of all the Burials this year — 97306
Whereof of the Plague — 68596

The Diseases and Casualties this year.

Abortive and Stillborne	617	Executed	21	Palfie	30
Aged	1545	Flox and Small Pox	655	Plague	68596
Ague and Feaver	5257	Found dead in Streets, fields, &c.	20	Plannet	6
Appoplex and Suddenly	116	French Pox	86	Plurisie	15
Bedrid	10	Frighted	23	Poysoned	1
Blafed	7	Gout and Sciatica	27	Quinfic	35
Bleeding	16	Grief	46	Rickets	3
Bloody Flux, Scouring & Flux	185	Gripping in the Guts	1238	Rifing of the Lighes	397
Burnt and Scalded	8	Hang'd & made away themselves	7	Scurvy	34
Calenture	3	Headmouldthroxe & Mouldfallen	14	Scurvy	105
Cancer, Gangrene and Fistula	56	Jaundies	110	Shingles and Swine pox	2
Cancer, and Thrush	111	Immoderate	227	Sores, Ulcers, broken and bruifed	82
Childbed	625	Kings Evil	46	Limbs	14
Chriftomes and Infants	1258	Kild by severall accidents	46	Spleen	14
Cold and Cough	134	Leprosie	1	Spotted Feaver and Purples	1929
Colic and Wind	134	Lethargy	14	Stopping of the stomack	332
Consumption and Tiffick	4808	Livergrowne	21	Stone and Strangury	28
Convulsion and Mother	2036	Meagrom and Headach	1	Surfet	135
Distracted	5	Meadles	7	Teeth and Worms	1614
Dropie and Timpany	1478	Murthered and Shoer	5	Vomiting	51
Drowned	50	Overlaid & Starved	45	Vvch	2

Males — 51147
Females — 48573
In all — 99670

Males — 48569
Females — 48736
In all — 97305

Of the Plague — 68596

Increased in the Burials in the 130 Parishes and at the Pest-house this year — 79009
Increased of the Plague in the 130 Parishes and at the Pest-house this year — 68596

www.history.ac.uk/ihr/Focus/Medical/epichamp.html

ALAPFOGALMAK II.

- **Reprodukció**

A népesség újratermelése

- **Morbiditás**

Betegségek előfordulásának gyakorisága
(incidencia, mint új betegek száma;
prevalencia, mint az adott időben betegek
száma)

- **Egészség (WHO)**

Testi, lelki, fizikai jóllét (well-being) – nem
pusztán a betegség hiánya!

MÓDSZEREK

Népszámlálás

- Magyaro.: első népszámlálás 1784-87
- 1870 óta cca 10 évenként

Népmozgalmi statisztikák

- 1876 óta: évi születések, halálozások, házasságkötések adatai
- Előtte: egyházi anyakönyvek

Reprezentatív adatfelvételek

Születési mutatók számítása

PÁROSÍTSUK A FOGALMAKAT A MEGHATÁROZÁSOKKAL! (ANDORKA 2006;287-292)

Korspecifikus
Halálozási arányszám

Teljes termékenységi
arányszám – fiúszületek

tiszta (nettó)
reprodukciós együttható

Évi halálozások száma
Évközi népesség száma

Nyers együttható – csecsemő-
halandóság – női halandóság (14-49)

Adott korcsoport-on belül meghaltak száma
Adott korcsoportba tartozók száma

Teljes termékenységi
arányszám

Nyers (bruttó)
reprodukciós együttható

Korspecifikus termé-
kenységi arányszám

A korspecifikus termékenységi
arányszámok összege

Adott korcsoport.-ba tart. nők által szült gyer. száma
Adott korcsoportba tartozó nők száma

Nyers élveszületési
arányszám

Nyers halálozási
arányszám

Általános termé-
kenységi arányszám

Évi születések száma
15-49 éves női népesség

Évi születések száma
Évközi népesség száma

SZÜLETÉSI ÉS HALÁLOZÁSI MUTATÓK

Nyers élveszületési arányszám

Nyers halálozási arányszám

Évi születések száma
Évközi népesség száma

Évi halálozások száma
Évközi népesség száma

Általános termékenységi arányszám

Évi születések száma
15-49 éves női népesség

Korspecifikus termékenységi
arányszám

Adott korcsoportba tart. nők által szült gyer. száma
Adott korcsoportba tartozó nők száma

Korspecifikus halálozási
arányszám

Adott korcsoporton belül meghaltak száma
Adott korcsoportba tartozók száma

SZÜLETÉSI ÉS HALÁLOZÁSI MUTATÓK II.

Teljes termékenységi arányszám
a hipotetikus gyerekszám, amit 1
(vagy ezer) nő szülne élete során

**A korszpecifikus termelékenységi
arányszámok összege**

**Nyers (bruttó) reprodukciós
együtthető**

(Egy nő élete során átlagosan hány
leánygyermeket szülne)

**Teljes termelékenységi
arányszám – fiúszületek**

**tiszta (nettó) reprodukciós
együtthető**

**Nyers együtthető – csecsemő-
halandóság – női halandóság (14-49)**

Halandósági táblák:

Halálozási valószínűség

**Adott életkort megélők milyen
valószínűséggel halnak meg a
következő évben**

Továbbélési rend

**100 ezer újszülött közül
a jelzett életkort elérők száma**

Várható átlagos élettartam

**Az egyes életkorokban átlagosan
hány évig fognak várhatóan élni**

DEMOGRÁFIAI ELMÉLETEK

A népszaporodás alakulásának **biológiai elméletei**
(*Malthus, Doubleday, Boserup, Pearl*)

A **demográfiai átmenet elmélete** (*Notestein,*)

Közgazdaságtudomány és a népesedéselméletek
(*Cannan, Sauvy, Pressat, Easterlin, Liebenstein, Caldwell, Becker*)

Szociológiai elméletek (*Dumont, Banks*)

DEMOGRÁFIAI ELMÉLETEK

1. MALTHUS NÉPESEDÉSI ELMÉLETE

THOMAS ROBERT MALTHUS (1766–1834)

angol demográfus, az angol klasszikus közgazdaságtan fontos képviselője.

a népesség gyorsabb ütemben szaporodik, mint az élelmiszer-termelés – gazdasági növekedés = jólét kiterjedése

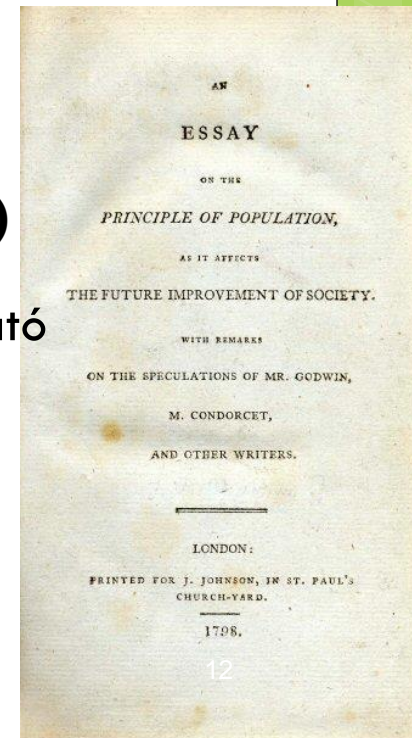
Halandósági katasztrófa (éhínség, járvány, háború)

Késői házasodás, születéskorlátozás \Rightarrow A katasztrófa elodázható

Ellenzi a segélyezés rendszerét

Gondolati hatása:

- A Föld készletei végesek
- A népességnövekedésnek lehetnek negatív gazdasági hatásai is

Malthus elmélete

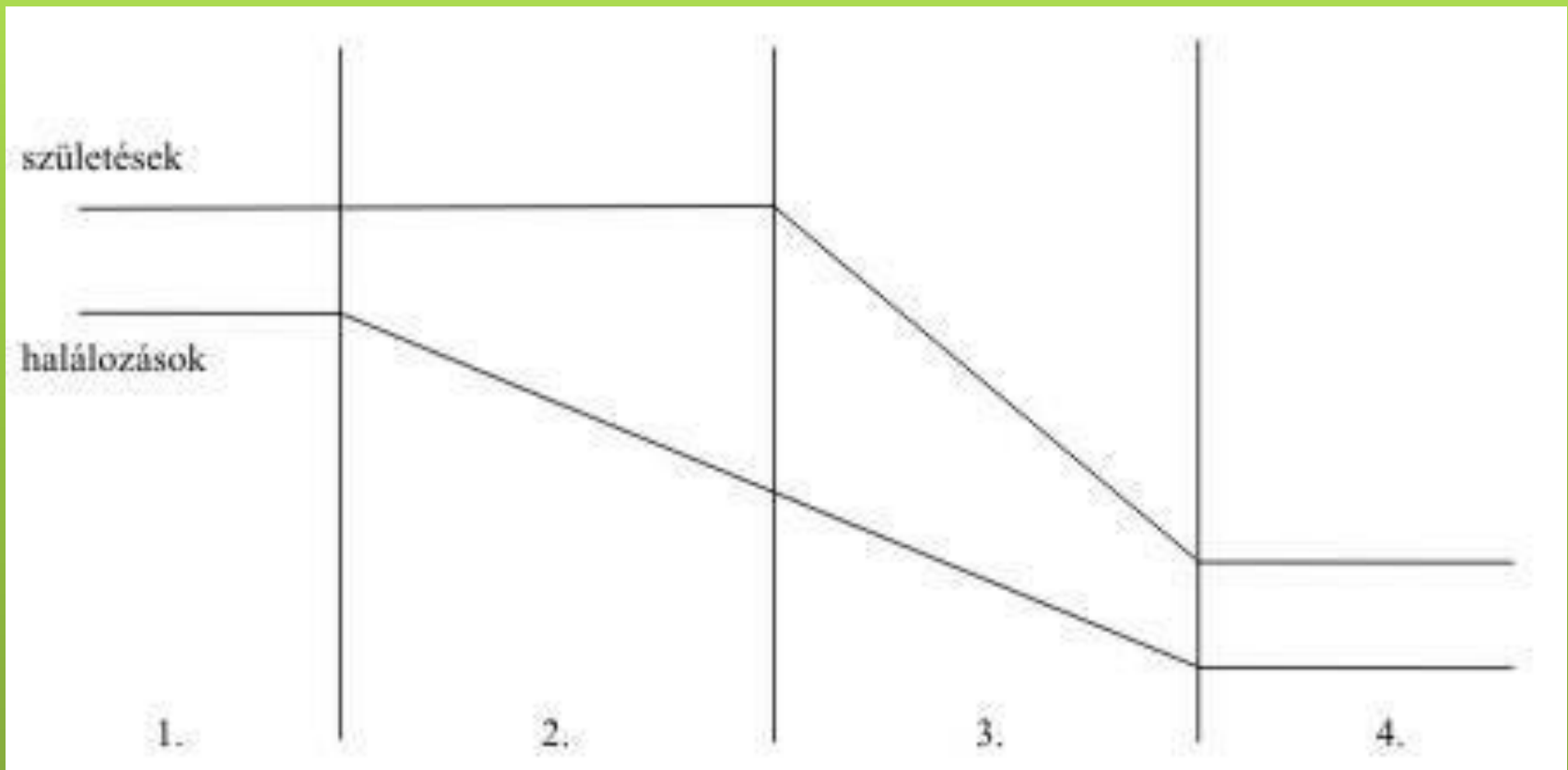
Első műve az 1798-ban írott *Tanulmány a népesedés törvényéről* (An Essay on the Principle of Population). Ebben főleg Benjamin Franklin amerikai polihisztor megfigyeléseire hivatkozva megállapította, hogy míg az élelmiszertermelés legfeljebb számtani sor szerint tud növekedni (tehát pl. 1, 2, 3, 4, 5, ...), addig a népesség mértani sor szerint nő (1, 2, 4, 8, 16, ...). Ennek megfelelően egységnyi élelmiszere egyre több és több ember jut. Ahelyett tehát, hogy a gazdasági növekedés következtében a jólét kiterjedne a társadalom valamennyi csoportjára, ahogy azt korának jelentős gondolkodói hitték, Malthus szerint a nyomor ölt majd egyre nagyobb és nagyobb méreteket. De, hogy ez a tendencia ne váljon végzetessé, arról maga a természet gondoskodik a háborúk, a betegségek és a bűn segítségével. Malthus többféle módját is felsorolta a népességnövekedés féken tartásának: későn kötött házasság, szexuális tartózkodás, fogamzásgátlás, abortusz. (Utóbbi kettőt morálisan nem tartotta elfogadhatónak.) Ellenezte a szegényeknek juttatott szociális támogatásokat is, mondván, hogy azok közvetve a népesség gyorsabb növekedését eredményezik; ezt az érvelését a 19. szd. során gyakran visszhangozták a segélyezés ellenfelei. Az elmélet pesszimista képét még komorabbá tette azzal, hogy valószínűsítette: a népességkorlátozó eszközök csak időben kitolják, de nem akadályozzák meg a jövőbeli katasztrófát.

Malthus a későbbiekben többször gyűjtött adatokat, amelyekkel kibővített művét újra és újra kiadta.

Elméletének hosszú ideig nagy befolyása volt, később azonban egyértelművé vált, hogy sem az élelmiszertermelésre, sem a népességnövekedésre vonatkozó előrejelzései nem állták meg a helyüket. Maga a probléma azonban, hogy a népesedés lehetőségeivel szemben a Föld erőforrásai nem végtelenek, ma is fennáll. Az elméletnek volt haszna a 19. szd.-ban is, következményeként ugyanis az angol és az európai értelmiség eltávolodott attól a korábbi meggyőződéstől, hogy a népességnövekedésnek egyértelműen pozitív hatásai vannak egy ország gazdasága számára.

http://hu.wikipedia.org/wiki/Thomas_Malthus

2. DEMOGRÁFIAI ÁTMENET ELMÉLETE

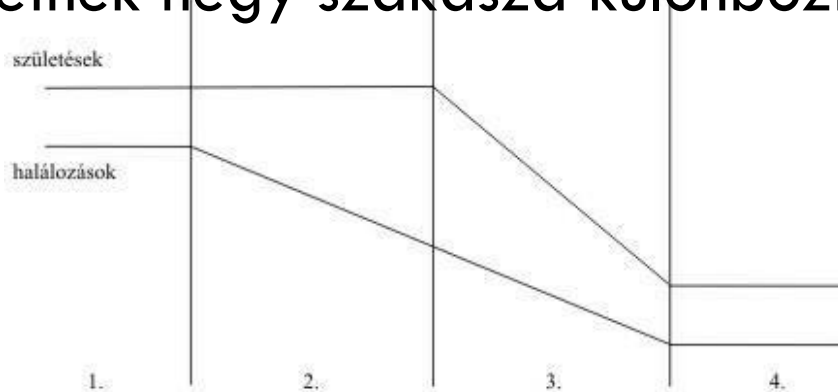

A DEMOGRÁFIAI ÁTMENET ELMÉLETE

A Princeton Egyetem Népeségtudományi Hivatala (Office of Population Research) Notestein vezetésével az 1930-as évektől kezdett az ipari országok természetes népmozgalmának hosszú időszakaival foglalkozni, s ennek eredményeként dolgozták ki a társadalmi változásokat kísérő demográfiai jelenségek természetének magyarázatára a demográfiai átmenet elméletét.

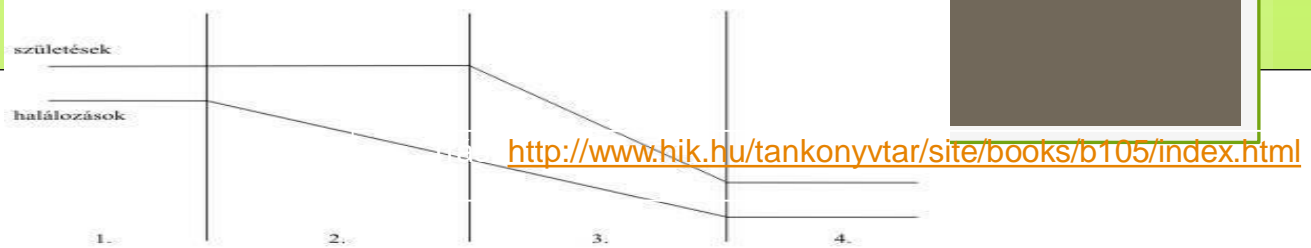
A demográfiai átmenetnek négy szakasza különböztethető meg.

A demográfiai átmenet szakaszai

Az **első szakaszt** a hosszú ideig **magas és változatlan halandóság és termékenység** jellemzi. Ez az agrártársadalmakat jellemzi, ahol a magas termékenység okait a gazdasági szerkezetben, a házasság és a család intézménye, a nevelési rendszer és a vallásos világnézet sajátosságaiban találhatjuk. Az asszonyok előtt álló lehetőség a korai férjhez menés és a gyakori terhesség, hisz ez részint a létfenntartás módját (sok gyerek = sok munkaerő és biztos öregkori eltartás), valamint az asszonyi élet beteljesedését jelenti.

A **második szakaszban** a **halandóság jelentősen csökken, de a termékenység változatlan szintű**. Ennek következtében a népszaporodás felgyorsul, olyan mértékben, hogy egy ponton bekövetkezhet a népességrobbanás. Ez történt a 19. században a mai fejlett régiókban (Észak- és Nyugat-Európa, illetve Európa egésze, Észak-Amerika területén), s ezt gyakran nevezik az első demográfiai forradalomnak. A halandóság csökkenésének oka alapvetően az urbanizáció és a közegészségügy fejlődése.

A **harmadik szakaszban** folytatódik a halandósági szint csökkenése, és megkezdődik a termékenységi szint süllyedése is, aminek következtében a népesség számának növekedése egyre jobban lassul. A technológiai forradalom olyan változásokat hozott a gazdasági életben, az érdekviszonyokban, a településszerkezetben, a gondolkodásmódban, amelyek fokozatosan elavulttá teszik az agrártársadalom eszményeit. Új standardok alakulnak ki, amelyek hatására az emberek (családok) kevesebb gyermeket vállalnak, de azoknak jobb iskoláztatást, jobb életfeltételeket, gyorsabb társadalmi emelkedést igyekeznek biztosítani. (Vagyis “a mennyiség helyett a minőség kerül előtérbe”.) Ennek következménye, hogy a 19. század utolsó évtizedeiben az iparilag fejlett országokban a születési arányszám csökkenni kezd.

Az utolsó, **negyedik szakasz** jellemzője, hogy a halandóság és a termékenység is alacsony szinten állandósul, úgyhogy helyreáll a népszaporodás kezdeti (1. szakasz) szintje.

A halandóság szintjének változása következtében a születéskor várható élettartam-értéke 50 évről 75 évre növekedett, a termékenység szintjének átalakulása nyomán pedig a bruttó reprodukciós együttható 2,3-ról 1,2-re csökkent. Az iparilag fejlett országok többsége a kilencvenes évekre a negyedik szakaszban van, míg a fejlődők többsége a 2. vagy 3. szakaszban.

a gazdasági fejlődés hatása:

már önmagában csökkenti a termékenységet, mert az életben maradó gyermekek nagy száma gazdasági hátránnyá válik, bevezetik a kötelező oktatást, mindenkinek érdeke a továbbtanulás
A gazdasági haladás úgy hat, mint sokféle szokás és hagyomány felbontója, és így lehetővé teszi a családtervezési (születésszabályozási) eszközök széles körű alkalmazását.

mi következik a demográfiai átmenet után?

Biraben – az emberiség 40 000 éves történetének tanulmányozása után – arra a megállapításra jut, hogy mindeddig három demográfiai korszak zajlott le. A negyedik az 1980-as évek végén kezdődött, és az utolsó ember kipusztulásáig tart.

Bourgeois – Pichat szerint a demográfiai átmenetet a posztindusztriális korszak követi. Ész szerint a népesség száma a fejlett országokban kb. 2025-ig, a fejlődő országokban pedig 2080-ig növekszik, majd rohamosan csökkenni kezd, s az emberiség 2250-re, illetve 2400-ra kipusztul.

DEMOGRÁFIAI ÁTMENET

1. I. szakasz

magas születési ráta, okai:

- Ismeretlen a családtervezés
- Magas csecsemőhalandóság
- Társadalmi-gazdasági fejlettség szintje alacsony
- A sok gyermek szimbólum

magas halálozási ráta, okai:

- Járványok, éhínség
- Kezdetleges egészségügy

2. II. szakasz

Csökken a halálozási ráta

Születési ráta változatlanul nagy, okai:

- Javul az egészségügy
- Javul az infrastruktúra
- Sokat javul az élelmiszerellátás

3. III. szakasz

Népeségrobbanás (nem ponszerű, kaotikus, hanem lavinaszerű)

- Halálozási ráta rendkívüli lecsökkenése
- Születési ráta még mindig magas
- marad, okok:

Előző szakaszban megindult kedvező társadalmi, gazdasági folyamatok folytatódása és kiszélesedése

4. IV. szakasz

Csökkenő természetes szaporodás :
Halálozás csökkenését a születések számának fokozatos csökkenése követi, okai:

- Megjelenik a családtervezés
- Javuló egészségügy
- Foglalkozási átrétegződés
- **Társadalmi-gazdasági fejlődés**

3. MÁSODIK DEMOGRÁFIAI ÁTMENET ELMÉLETE

Az első demográfiai átmenetet követő hosszabb idő – a második demográfiai átmenet – alatt a még alacsonyabb gyermekszám és az egyre hosszabbodó élettartam következtében a népességszám emelkedése lelassul, megáll, majd csökken.

A társadalmak öregedése az EU tagállamaiban napjainkra oly mértékűvé vált, hogy a korábban kialakított eszközökkel már nem kezelhető. Az öregedés kibontakozásának legújabb szakasza a társadalmak további fejlődése számára új helyzetet teremt és új gazdasági, szociális kihívásokat, kezelésük kényszerét eredményezi.

Forrás: Európai szociális dimenzió: online Fogalomtár

<http://moodle.disabilityknowledge.org/mod/glossary/view.php?id=325&mode=letter&hook=M&sortkey=&sortorder=>

MÁSODIK DEMOGRÁFIAI ÁTMENET

Az 1960-as években meginduló európai folyamatok:

Csökkenő gyerekszám

Kedvezőbb halandósági viszonyok

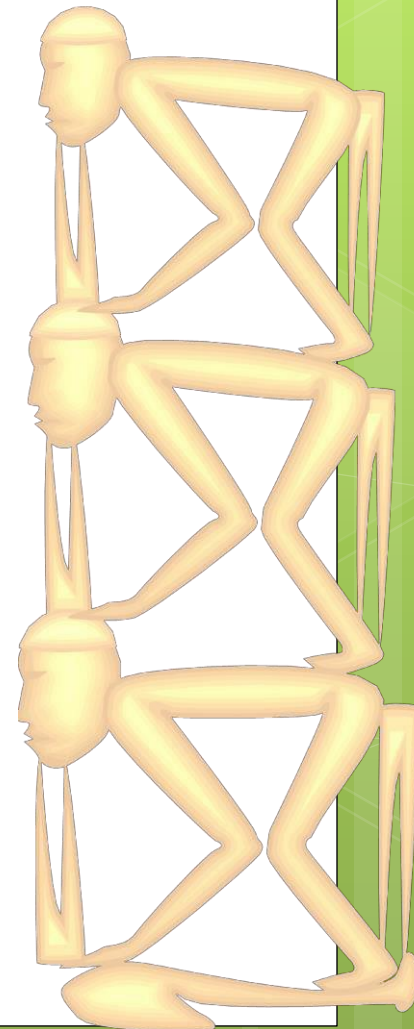
Elöregedő társadalom Európában

– idős korcsoportok aránya az össznépességén belül nő

– Fogyó népesség (negatív természetes szaporodás)

Helyettesítő migráció szerepe!
(népfogyás egyik ellensúlyozó módszere)

VÁLTOZÁSOK OKAI

Alap: Értékváltozás

Individualizálódás
Nemi szerepek különbségének oldódása
Fogyasztásorientáltság

- **Demográfiai folyamatok:**

Alacsony termékenység
Magas válási arányszám

- **Családmodell differenciálódása**

Kétgyermekes család gyakorlata,
korai gyermekvállalás,
házasság intézménye visszaszorulóban - élettársi kapcsolatok,
házasságon kívüli gyermekvállalás...

- **Technológiai, gazdasági folyamatok**

Újabb fogamzásgátló módszerek
Oktatás expanziója – iskolai képzés kitolódása
Női munkavállalás, kétkeresős családmodell
gyermekvállalási karrier kitolódása

4. KÖZGAZDASÁGTANI ELMÉLETEK – A TERMÉKENYSÉG “HASZNOSSÁG-KÖLTSÉG” ELMÉLETE

a családnagyságra vonatkozó motivációk alapvetően racionálisak: a szülők egy további gyermeket terveznek, ha az abból származó megelégedettség nagyobb, mint a befektetett költségek. (Liebenstein, H.)

Az egy további gyermekből származó “hasznosság” :

a gyermekből, mint örömforrásból (“mint tartós fogyasztási jószágból”) ered,
a gyerekből, mint produktív tényezőből származik, aki esetleg megnöveli a család jövedelmét,

az a haszon, amelyet a gyermek mint biztosíték forrása képvisel szülei számára öreg korukban és betegsükben.

A költségek, amelyek egy további gyermek születésével járnak:

a gyermek eltartásának közvetlen költségei

azok a közvetett költségek, amelyeket az anya keresetkiesése által a család elvesztett

A TERMÉKENYSÉG “HASZNOSSÁG- KÖLTSÉG” ELMÉLETE

A költségeket és hasznosságokat számos tényező befolyásolja:

- a jövedelmekben bekövetkező változás,
- a gyermek továbbélési valószínűsége,
- a társadalom foglalkozási struktúrája,
- a gyermeknevelés költségei,
- a hasznosságok történelmi változása (pl. egy további gyermek hasznossága más egy parasztnál, egy hivatalnoknál, egy szegénynél vagy egy gazdagnál).

Forrás: *Demográfia*, 1996, 510. o.

4. KÖZGAZDASÁGTANI ELMÉLETEK – CIKLIKUS ELMÉLET EASTERLIN, R. A. (1978)

A családok gyermekvállalása racionális megfontolás

A gyermekekre, javakra, szolgáltatásokra (életszínvonalra) vonatkozó preferenciák fiatal korban, a szülői házban alakulnak ki.

Az ottani színvonalat szeretnék megteremteni és fenntartani kedvezőbb annál a helyzetük: több gyerek
kedvezőtlenebb: kevesebb gyerek vállalása

'30-as évek, '65 utáni kedvezőtlen gazdi helyzet – stagnáló reálbérek, munk.nélk. – csökkenő gyerekszám

'45 utáni „baby boom” oka: kedvező gazd-i helyzet

amikor **kisebb kohorszok** kerülnek munkaképes korba, növekszik a munkaerő iránti kereslet, **magasabbak a jövedelmek**, \Rightarrow **magasabb lesz a termékenység**, hisz kedvező helyzet a gyermekvállalásra.

Amikor **népes korosztályoknál nagy a munkaerő-kínálat**, (relatív)₂₅ **alacsonyabbak a jövedelmek**, **csökken a termékenység**

4. KÖZGAZDASÁGTANI ELMÉLETEK - NEMZEDÉKEK KÖZÖTTI VAGYONÁRAMLÁS ELMÉLETE

Az elmélet képviselői szerint (Caldwel, J., C.) a **termékenység csökkenése a családon belüli gazdasági kapcsolatok következménye.**

Azokban a társadalmakban, ahol a **termelés családi keretek között** folyik, rendszerint **magas a termékenység**, mivel a nagyszámú gyermek is hozzájárul munkájával a családi jövedelem növeléséhez – mégpedig többel, mint amennyibe nevelése kerül, ugyanis ezen társadalmakban a gyermeknevelés költségei csekélyek (mivel nincs vagy csak nagyon rövid az iskoláztatás).

A **bérmunka megjelenésével** azonban megváltozik a helyzet, a bérmunkássá vált fiatal ugyanis saját bérét maga akarja felhasználni. Más oldalról a gyermekek felnevelése is egyre több kiadással jár a család számára, mivel az iskolázás ideje egyre hosszabb.

Nemzedéken belüli vagyonáramlás:

változás nyomása
a gyermekek oktatásának
fokozása

- saját igényekről való lemondás,
- gyermekek számának korlátozása

4. KÖZGAZDASÁGTANI ELMÉLETEK – ÚJ HÁZTARTÁS-GAZDASÁGTAN (NEW HOME ECONOMICS)

szakítanak a piaci szemléletű közgazdasági nézetekkel:

- a család és a háztartás a döntéshozói egység, amelyet elhatározásaiban az ésszerűség (csak) befolyásol.
- A döntések anyagi és nem anyagi célok dimenziójában történnek. A kultúra a döntési folyamatnak minden szakaszában fontos szerepet játszik.

Tehát a termékenységet közgazdasági és szociológiai elméletek együttesen magyarázzák, az egymástól független tényezők csak részben képesek magyarázatot adni.

Gazdasági fejlődés:

Családi jövedelmek nőnek \Rightarrow több gyereket vállalnak

De:

Növekvő nevelési költségek (hosszabb, magasabb isk.)

 Csökkenő hasznok (később keresők, TB miatt kisebb időskori rászorultság)

Női munkavállalás: jelentős keresetkiesés

Inkább kevesebb, de jobban „ellátott”, „minőségibb” gyerek vállalása

Mivel a gyermekek „minősége” a rájuk költött kiadások következménye, a szülők jelentős része korlátozza gyermekeik számát annak érdekében, hogy jobban iskoláztathassa őket.

Becker a gyermek utáni vágyat összeköti a tartós fogyasztási cikkek utáni kereslettel; a bérből és fizetésből élők ha autót, lakást, vagy más tartós fogyasztási cikket akarnak vásárolni, mérsékelniük kell gyermekeik számát.

(Demográfia, 1996, 515. o.).

5. SZOCIOLÓGIAI ELMÉLETEK

1. Társadalmi környezet érték-normarendszerének hatása

Sok gyerek kívánatos több gyereket vállalnak
Sok gyerek felelőtlenység kevesebben vállalják

(Ok: részben gazdasági helyzet változása)

2. Nők helyzetének változása

- ❖ egyenjogúságra törekvés
- ❖ Foglalkozási karrierambíciók
- ❖ Házasság felbomlása- egyszülős családforma – hátrány
- ❖ Gyerek, mint szegénységi rizikófaktor

TÁRSADALMI TÉNYEZŐK SZEREPE AZ EGÉSZSÉGRE, HALANDÓSÁGRA

□ **természeti adottság**

ált. társ-i gyökerek (ipari szenny.)

□ **életmód**

cigi, káb.szer, alkohol, táplálkozás, mozgásszegény életmód

□ **szegénység, társ.i hátrányok**

miatt nem tudnak javítani helyzetükön (éhezés, egészségtelen táplálk., lakókörny.)

Szegényebb társ.i rétegek:

Roszbabb eg-i állapot

Magasabb megbetegedési arány

Roszbabb halandósági mutatók

"As a baby sitter, you shouldn't think of me as a bratty kid...think of me as a jobs creator!"